

УДК 911.3

ГАВРИЛЮК О.В.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Актуальність питання. На сучасному етапі розвитку господарства рекреаційна діяльність посідає особливе місце і, разом з тим, може стати значною частиною бюджету країни. Оскільки Івано-Франківщина одна з найбільш багатих рекреаційними ресурсами та найменш екологічно ушкоджена область України, тому спільними зусиллями багатьох наук цей регіон може перетворитися у рекреаційний загальнодержавного чи навіть загальноєвропейського значення.

Аналіз публікацій. Про рекреалогію як самостійну галузь наукового

пізнання почали говорити в 90-х роках ХХст. Сучасна рекреалогія значною мірою спирається на теоретичну базу, напрацьовану географами радянського періоду – Ю.О. Веденіним, М. С. Мироненком, О.О. Мінцем, І.І. Пірожніком, І.Д. Родічкіним, В.С. Преображенським, І.Т. Твердохлебовим, П.Г. Царфісом та ін.

Вперше відомості про лікувальні мінеральні води Передкарпаття датуються кінцем XVI – початком XVII. Першим вченим, який займався дослідженням мінеральних вод і спробував їх описати був Н. Радзивілл. Цей вчений став одним із перших хто спробував науково описати мінеральні джерела. На початку XVII ст. їх докладно дослідив доктор медицини та філософії Еразм Сікст. Активне вивчення мінеральних вод Передкарпаття тривало в передвоєнні роки. Так, вчені С.З. Сайдаковський, К.І. Маков та А.Є. Бабінець звели дані про підземні (прісні та мінеральні) води західних областей України [1].

В статті поставлені наступні **завдання**: описати рекреаційні ресурси Івано-Франківщини, як основу розвитку рекреаційної галузі; дослідити стан раціонального використання рекреаційних ресурсів області.

Основна частина. Івано-Франківщина – це унікальний край, яким цікавляться широкі верстви населення України та багатьох зарубіжних країн. Мальовничі ландшафти, цілющі джерела, давня і цікава історія краю у цьому регіоні є привабливими для значної кількості туристів та рекреантів. Територія області характеризується середньовисотним і низькогірним рельєфом, невисокими зручними перевалами, теплим м'яким вологим помірно-континентальним кліматом, чітко вираженою вертикальною поясністю, а також багата на різноманітні природні ресурси має можливість конкурувати з кращими рекреаційними комплексами Європи. Вигідне географічне розташування регіону створює сприятливі умови для включення Івано-Франківщини в міжнародну систему туризму та рекреації.

Винятково важлива роль належить рекреаційним ресурсам, які освоєні ще недостатньо. Порівняно високий рівень екологічної безпеки і наявність великих запасів мінеральних вод зумовлюють потребу у створенні в області широкої мережі спеціалізованих оздоровниць для населення.

Тут надзвичайно сприятливі умови для організації санаторно-курортного господарства міжнародного значення. перспективними щодо розвитку санаторно-курортного господарства є всі райони області, особливо кліматичні курорти Яремче, Косова, Ворохти, Шешор, які зосереджені переважно в південно-східній частині області. Серед них одним з найбільш відомих є Яремча. Тут лікують ревматизм, захворювання опорно-рухового апарату, нервової системи, легенів та ін.

До мінеральних вод належать підземні води, які виявляють лікувальну та оздоровчу дію на організм людини, їх лікувальні властивості зумовлюються наявністю розчинених природних газів, специфічного комплексу мінеральних солей та інших хімічних сполук, присутністю мікроелементів. На теренах Івано-Франківщини виявлено близько 300 проявів і родовищ мінеральних вод різноманітних типів. Серед них є аналоги таких загальновідомих мінеральних вод як "Нафтуся", "Миргородська", "Полюстрівська", "Моршинська", "Казбегі", "Єсентуки". Залежно від мінералізації, наявності біологічно активних компонентів та застосування в області виділяються мінеральні лікувальні та мінеральні питні води. Останні, у свою чергу, за хімічними та бальнеологічними показниками поділяються на лікувально-столові та природні столові води.

До лікувальних мінеральних вод належать підземні води з мінералізацією

більше 8 г/дм³, а також води меншої мінералізації при вмісті у них біологічно активних речовин. На території області є одне родовище лікувальних мінеральних вод. Це сульфідні (сірководневі) води бальнеологічного курорту "Черче". Мінеральна вода черченського курорту має у своєму складі біологічно активну сполуку - сірководень в концентраціях до 22.6 мг/дм³ (при нормативних вимогах не менше 10 мг/дм³). На базі сірководневих джерел у с. Черче ще з 1925 року функціонує курорт, де у поєднанні з сульфідними водами для лікувальних цілей застосовується і місцева торф'яна грязь. Тут лікують хвороби опорно-рухового апарату, різні види поліартритів, радикуліт, неврит, гіпертонічну хворобу.

Крім Черче в області виявлено ще 5 водопунктів з сірководневими мінеральними водами - в селах Коршів Коломийського, с. Устя

Снятинського, с. Торговиця Городенківського районів, а також містах Городенка і Яремча.

Сульфідні води, що виявлені в м. Городенка і в с. Устя за складом близькі до лікувальних вод відомого буковинського санаторію "Щербинці". Близьким аналогом сірководневих вод знаменитого Мацестинського курорту на Кавказі є мінеральні води, що виявлені поблизу села Коршів. В цих підземних водах з мінералізацією 4.8-7.2 г/дм³ вміст сірководню сягає 196-320 мг/дм³, що свідчить про високу лікувальну якість.

В області є 12 джерел мінеральних вод, які відносяться до групи лікувально-столових (мінералізація від 1.0 до 8.0 г/дм³). У Верховинському районі знаходяться родовища мінеральних вод "Буркут" та "Верховинська", Богородчанському - "Гута", Косовському - "Аршиця", "Синевір", "Соколівчанка", Долинському - "Горянка", Рогатинському - "Рогатинська", Рожнятівському - "Перегінська", Тлумацькому - "Левада" і "Придністровська".

Крім перерахованих родовищ відомо ще понад 100, які за своїм хімічним складом, вмістом специфічних компонентів і мікроелементів, відносяться до лікувально-столових вод. Залежно від вмісту тих чи інших біологічно активних компонентів виділяються наступні типи вод: з вмістом органічних речовин, вуглекислі, залізисті, борні, бромні та йодні води [4].

У гірській частині виявлено понад 60 водопунктів мінеральної води типу "Нафтуся" з вмістом органічних речовин від 8 до 30 мг/дм³. Найчастіше вони пов'язані з водоносними горизонтами у бітумінозних аргілітах та алевролітах верхнього палеогену, які насичені органічними речовинами.

Родовища вод типу "Нафтуся" в селах Новий Мізунь Долинського району та Стара Гута Богородчанського району використовується для розливу мінеральних вод під назвами "Горянка" і "Гута", а також для лікувально-оздоровчих закладів (санаторії "Джерело Прикарпаття", "Мізунь" та пансіонат "Гута").

Родовища із значними запасами мінеральних вод цього типу відкрито біля с. Шешори Косівського району, в м. Яремча, с. Ямна, с. Микуличин (Яремчанська рекреаційно-курортна зона) та біля смт.Ворохта. Ці родовища і прояви мінеральних вод є базою для створення на їх основі курортно-санаторних закладів для лікування хвороб нирок, печінки, сечоточних і жовчовивідних шляхів.

У самому серці Карпат, в мальовничих верхів'ях Чорного Черемоша, поблизу населених пунктів Буркут, Шибени та Мокрин Верховинського району з давніх часів відомі джерела мінеральних вод, які насичені розчиненим вуглекислим газом і відносяться до лікувально-столових вуглекислих вод. За своїми лікувальними якостями та хімічним складом вони близькі до вод

знаменитих кавказьких мінеральних джерел "Нарзан" і "Казбек". Вуглекислі мінеральні води у бальнеологічній практиці застосовуються для лікування хвороб органів травлення, печінки, жовчних шляхів, нирок. Ванни та душі вуглекислих вод дають чудовий ефект при лікуванні захворювань серцево-судинної та нервової системи.

Насиченість вуглекислим газом вод із джерел біля с. Буркут складає 1276-1400 мг/дм³, а поблизу с. Шибени - 924 мг/дм³. Згідно нормативних вимог вміст цього специфічного біологічного компоненту в мінеральних лікувально-столових водах повинен бути не меншим 500 мг/дм³. Ще один важливий тип лікувально-столових вод – залізистих, який представлений в області 15 джерелами. Знаходяться вони у Косівському та Надвірнянському районах. Залізисті води, як правило, слабомінералізовані (0.2-0.5 г/дм³), з вмістом заліза до 20 мг/дм (при нормативній вимозі не менше 10 мг/дм). В деяких джерелах (вода "Синевір" біля Косова) виявлено значний вміст ортоборної кислоти (до 40-60 мг/дм³, при нормі не менше 35 мг/дм), що значно збільшує лікувальну цінність цієї мінеральної води. Залізисті води ефективні при лікуванні хвороб шлунку, печінки та залізодефіцитної анемії.

Родовище борної лікувально-столової води відоме в смт. Обертин Тлумачького району. Вода "Левада" цього родовища має

гідрокарбонатно-хлоридно-натрієвий склад і мінералізацію 2.0-6.0 г/дм. Вміст ортоборної кислоти в ній коливається від 35 до 150 мг/дм³, із специфічних компонентів присутній також йод - 4.5 мг/дм . За своїми бальнеологічними властивостями ця мінеральна вода не має собі рівних у Прикарпатті. Застосовується для лікування хвороб органів травлення, печінки, нирок, жовчо- і сечовивідних шляхів та порушень обміну речовин.

Мінеральні води з такими біологічно активними компонентами як бром і йод виявлені у Косівському і Надвірнянському районах (Делятин, Березів, Текуча, Яблунів, Уторопи). Вміст броду у водах складає від 30 до 319 мг/дм³ (при нормативі не менше 25 мг/дм), а йоду - від 5 - 10 до 35 мг/дм (при нормативі не менше 5 мг/дм).

В області виявлено багато родовищ і проявів лікувально-столових вод без специфічних компонентів, які за своїм хімічним складом та мінералізацією рекомендуються для лікування широкого спектру хвороб. До них відносяться такі води як "Верховинська", "Аршиця", "Соколівчанка", "Перегінська", "Придністровська", "Рогатинська" та ін.

Крім лікувально-столових вод є 21 джерело мінеральних природних столових вод, які мають мінералізацію до 1 г/дм³ і характеризуються різним іонним складом, що зумовлює смакові якості тієї чи іншої води. За переважаючим вмістом аніонів та катіонів виявлені в області природні столові води поділяються на кілька груп.

До вод, у яких переважають аніони гідрокарбонату і наявні катіони кальцію, магнію та натрію відносяться води "Рогатинська джерельна", "Шешорська", "Галичанка", "Косівська", "Слобода" та "Покутська". В складі природно-столових вод "Городенківська", "Снятинська", "Княженська", "Черешенька", "Чернелицька" та "Роксолана" крім іонів гідрокарбонату, кальцію, натрію та інколи магнію присутні також сульфати.

В хімічному складі вод "Делятинська", "Коломийська", "Криниченька" і "Королівська" крім іонів, характерних для попередньої групи, є аніони хлору.

Найбільш прісними в області є гідрокарбонатно-хлоридні кальцій-натрієві води "Підгір'янка" та "Прикарпатська Роксоляна" (0.1-0.2 г/дм³), що мають гідрокарбонатно-хлоридний кальцій-магнієвий склад [2].

Крім перерахованих родовищ і проявів, в межах Івано-Франківщини відомо ще понад десятка джерел, які не внесені в державний стандарт. До них відносяться води "Гвіздецька", "Святий Ян", "Іванка", "Опільські роси", "Іскра Прикарпаття", "Кришталь", "Косівська джерельна".

Транспортна доступність є одним з важливих чинників розміщення рекреаційних закладів. Від неї залежить можливість організації рекреаційної інфраструктури та зручність доставки відпочиваючих.

Пасажирські перевезення в межах області здійснюються залізничним, автомобільним та авіатранспортом. Експлуатаційна довжина залізниць в межах області 493 км. Щільність залізничних колій на 1 тис. кв. км території 36 км (по Україні - 38 км). Обласний центр є найбільшим залізничним вузлом, лінії від нього розходяться в чотирьох напрямках. Він з'єднаний прямим залізничним сполученням з Білорусією, Болгарією, Молдовою, Польщею, Росією, Румунією, Литвою, Латвією.

На автомобільний транспорт припадає найбільша частка пасажирських перевезень в області. Протяжність автомобільних доріг з твердим покриттям становить 4,4 тис. км. Щільність на 1 тис. кв. км території - 315 км (по Україні - 271 км). Міжнародні автобусні рейси здійснюються з Івано-Франківська, Калуша, Коломиї, Долини. Пряме сполучення існує з Молдовою, Польщею, Румунією, Словаччиною, Угорщиною, Чехією.

Івано-Франківський аеропорт є міжнародним, має пропускну спроможність 400 пасажирів за годину цілодобово. Він може приймати і відправляти пасажирські літаки усіх типів.

На наданні туристичних послуг спеціалізуються туркомплекси "Прикарпаття" в Івано-Франківську (90 місць), "Гуцульщина" в Яремчі (205 місць), "Карпатські зорі" в Косові (120 місць), "Верховина" у Верховині (300 місць), "Смерічка" у с. Люча-Рушори Косівського району (110 місць), турбаза "Гірська" в с. Яблуниці Яремчанської міськради (160 місць), літня турбаза "Сріблясті водоспади" в с. Шешори Косівського району (230 місць).

Сервіс, прийнятний для західних туристів, на рівні класу "три зірки" забезпечує готель "Роксана" в Івано-Франківську (40 місць), база відпочинку "Карпати" в Яремчі (100 місць), пансіонат "Карпатські зорі" фірми "Спорт-тур" в Косові (100 місць), профілакторій "Яремча" в Ямній (200 місць) і база відпочинку "Синьогора" в с. Гута (120 місць), санаторій-профілакторій "Джерела Прикарпаття" в с. Новий Мізунь (100 місць).

Державна програма розвитку туризму передбачає побудову центру міжнародного туризму на 80-100 місць в районі Яблуниці-Ворохти.

Останнім часом все більше туристів обирають Прикарпаття як місця для відпочинку, мандрівок оздоровлення. Так, у 2005 році область відвідали 534 тисячі туристів, а в 2006 році в 2,3 рази більше (табл. 1) [5].

Природний потенціал рекреації органічно доповнюється багатим арсеналом пам'яток історії, культури, архітектури як церква св. Пантелеймона під Галичем (XII ст.), Манявський Скит (XVII ст.), дерев'яні гуцульські і бойківські храми відомі за межами країни. В області є п'ять міст, які згадуються в літописах. Серед них Тисмениця (1143), Снятин (1158), Тлумач (1213), Коломия (1240). Та

Таблиця 1.

Динаміка росту кількості туристів на Івано-Франківщині

Рік	2001	2002	2003	2004	2005
Кількість відвідувачів ліцензованих підприємств (80 підпр.)	30,4	44,4	56,6	56,3	147,6
Кількість клієнтів у готелях	50,8	58,0	65,8	59,1	72,7
Кількість відпочиваючих в санаторно-курортних закладах	39,1	43,9	51,6	43,1	47,5
Кількість відпочиваючих в дитячих оздоровчих закладах	42,9	15,0	74,8	73,2	97,0
Самодіяльні туристи	25,5	42,25	98,0	100,0	169,4
Всього (тисяч осіб)	188,7	203,5	346,8	331,7	534,2

найдавнішим є Галич, перша згадка про який відноситься до 898 р.

Проте, незважаючи на потужну рекреаційну базу даного регіону існує ряд проблем щодо розвитку рекреації. Населення гірських територій, недостатньо підготовлене до підприємницької рекреаційної діяльності, інколи негативно ставиться до функціонування рекреаційних закладів, сприймаючи їх як територіальних конкурентів для традиційного сільського чи лісового господарства, що можуть дати прибуток уже сьогодні. На даний час існуюча мережа рекреаційних закладів регіону для нормального функціонування потребує фінансових інвестицій, адже більша частина побудована в минулому столітті і гостро потребують реконструкції та підвищення рівня комфортності.

Для покращення даної ситуації необхідно підвищити комфортність та покращити сервіс уже існуючих закладів відпочинку, забезпечити дану галузь висококваліфікованими спеціалістами, розвивати інформаційно-рекламну та виставкову діяльність, залучати додаткові рекреаційні ресурси. Отже, подальші дослідження щодо раціонального використання рекреаційних ресурсів для розвитку рекреаційної галузі Івано-Франківщини є надзвичайно актуальними.

1. Варивода І.М., Кушнір В.В. Курорти Прикарпаття. – К., 1989. – 160 с. 2. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство: Навч. посібник. – К.: Альтерпрес, 2003. – 352 с. 3. Приходько М.М. Природно-заповідні території та об'єкти Івано-Франківщини. – Івано-Франківськ, 2000. – 275 с. 4. Рожко І.М. Рекреаційна оцінка гірських природно-територіальних комплексів для потреб туризму. – Львів, 2000. – 198 с. 5. Павлюк С. Прикарпаття має власну стратегію туризму // Карпати. – 2007. – №1. – с.34-36.

This article is dedicated to the research of recreational resources of the Ivano-Frankivsk region concerning their efficient use.

